

Legtöbb kilátása van a győzelemre a radikális pártnak s legkevesebb a kilátása a pátriárka pártjának. Határozottan olyanok a kilátások, hogy a pátriárkaellenes elemek kerülnek többségre.

A választások irányítására nagyon nehéz és bajos dolog befolyjni. A szerbek az egyházi ügyekben rendkívül érzékenyek, s úgyszólván ridegen visszautasítanak maguktól minden befolyást. A politikailag higgadt és hű elemek is szinte megkövetelik, hogy ezen ügyben senki ne igyekezzék őket kapacitálni, és eredeti álláspontjuktól eltéríteni.

Ilyen körülmények között csak rendkívüli tapintattal és körültekintéssel vethetem latra az állásommal járó tekintélyt, annál is inkább, mivel minden észrevehetőbb befolyás Nagyméltóságod bölcs politikájának ártana.

Célt elérni még erőszakkal sem lehetne, ellenben az kétségtelen, hogy a szerb elemek kielégítő politikai magatartása megváltoznék, s ezzel Nagyméltóságod bölcs politikája Bács megyében és Zombor városában becses támaszt veszítene el.

Ennek dacára a pátriárka pártja érdekében a kellő formák és a lehetőség határai között mindent megteszek, s lehetséges, hogy a józanabb szerb elemeknek sikerül még esetleg itt-ott a pátriárka zászlóját diadalra vinni. Ez a győzelem azonban már azért is kétséges, mivel a radikálisok hónapok óta izgatják és terrorizálják a népet. Emellett a pátriárka csekély érdeklődést tanúsított az ügy iránt, s pártját anyagilag most sem támogatja, úgyhogy a jelölteknek a költségeket a sajátjukból kell fedezniök.

A netáni további észleleteimről és a választások lefolyásáról leszek bátor jelentést tenni. Mély tisztelettel

Zomborban, 1902. évi május hó 13-án

Latinovits Pál s. k.
főispán

K

1902 jún. 4

Pavlović Ljubomir szerb nemzetiségi képviselő interpellációja és Széll Kálmán miniszterelnök válasza a szerb nemzeti-egyházi kongresszus összehívása tárgyában¹

Pavlovics Ljubomir: T. képviselőház! Bátorkodom az igen t. miniszterelnök úr válaszát a szerb egyházi kongresszus tárgyában hozzá intézett interpellációra megsürgetni. Amidőn interpellációmát előterjesztettem, világosan és érthetően kijelentettem, hogy nem az a fő célom, hogy a kongresszus összehívassék, mert erősen bízunk a miniszterelnök úr jogérzetében és igazságszeretetében, valamint a kormányban is, hanem, hogy az összehívott kongresszus szabad ténykedése elé nem fognak-e akadályok gördíttetni. Az 1897. évi kongresszus elnapoltatott azért, mert nem akart lényeges jogáról lemondani, azon jogáról ti., amelyet a szervezeti szabályzat biztosít neki, hogy saját ügyviteli rendjét maga állapíthassa meg. A kongresszus ezen jogáról nem akart lemondani, és nem is volt szabad lemondania, és ha ezen kongresszustól ismét megkívántatnék az, hogy mondjon le ezen jogáról, úgy kijelentem, hogy erről nem fog lemondani. (Élénk mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Kinek a nevében beszél?)

A szerb nép nevében. (Nagy zaj és nyugtalanság a bal- és a szélsőbaloldalon. Egy hang balfelől: Ilyen nincs Magyarországon!)

¹ Közli: Képv. Napló, 1901—1906, VII. 147—148. 1.

László Mihály: Csak a maga nevében beszélhet! Az ilyen izgató mindig egyedül van! (*Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Pavlovics Ljubomir: Kérném az igen t. miniszterelnök urat, méltóztassék nyilatkozni a napirendről. (*Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Nem lesz akadály gördítve a kongresszus szabad, törvényes ténykedése elé? Nem lesz oktrojálva a napirend megállapításának a joga?

Széll Kálmán min. elnök: T. képviselőház! (*Halljuk, Halljuk!*) A t. képviselő úr interpellációt intézett hozzám arra vonatkozólag, hogy szándékozom-e a szerb kongresszust abban az időben összehívni, amelyben a fennálló szabályzat szerint ülésezni szokott?

Én erre az interpellációra eddig nem válaszoltam, de válaszolni szándékoztam reá, amint akkor már kijelentettem, mielőtt a képviselőház erre a kétheti szünetre szétoszlott, hogy mihelyt a képviselőház ismét összejön, az első ülések egyikén az összes interpellációkra, és azok sorában erre is a választ meg fogom adni. Már ez magában véve talán eléggé indokolná azt, hogy a képviselő úr türtőztesse magát, és ne sürgessen engem, amikor olyan képviselő urak se sürgettek, akiknek erre több okuk volna, mert interpellációiknak tárgya aktualitását el nem veszítette. Az ön interpellációjának tárgya pedig, t. képviselő úr, elvesztette aktualitását, ha csak azt kérdi tőlem, amit, gondolom, egyedül lehet legitime kérdeznie, hogy a kongresszus összehívását akarom-e akadályozni vagy nem? Erre megadtam már a választ nem szóval, hanem tettel (*Igaz! Úgy van! jobbfelől.*), mert a koronának fölterjesztést tettem olyan értelemben, hogy a szerb egyházi kongresszus a maga törvényes feladatának teljesítése céljából összehívassék (*Helyeslés jobbfelől.*), aminthogy össze is hívatott, s a napokban össze is ül.

De a t. képviselő úr, aki az összehívás megtörténtéből láthatná, hogy neki erre válaszolnom nem szükséges, talán más célokból és más intenciókból sürgeti a választ. (*Igaz! Úgy van! balfelől.*) Ezen célokat én most vitatni nem akarom, de nem tagadhatom meg magamtól, hogy ki ne jelentsem, hogy egy bizonyos gyanút keltett bennem az a felszólalása, mellyel már első ízben jónak látta kísérni interpellációját. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*)

A t. képviselő úrnak csak annyit mondhatok, hogy miután a kongresszus Ő Felsége által összehívatott, és az a legközelebbi napokban össze is ül: nem tartom magamat jogosítva és kötelezve a t. képviselő úrnak itt bővebb és részletesebb kijelentéseket tenni. Lehetséges, hogy nem a képviselő úrnak ízlése, felfogása és tendenciája szerint fog ott az eljárás történni. (*Általános helyeslés.*) Ez lehetséges. (*Helyeslés.*) A képviselő úr okot adott rá, hogy én ezt mondjam, azon szereplése által, amellyel magát a házon kívül és ebben a házban is már bemutatta. (*Általános helyeslés.*) Kijelentem, hogy igenis tisztelem azt a szerb egyházi szervezetet és azt a törvényt, mint minden törvényt, mely a szerb egyháznak ügyeit szabályozza. A szerb ajkú magyar honfitársainknak egyházi és kulturális igazi érdekeit pedig igazán szívemen hordom; a legmelegebb érzésekkel viseltetem legitim érdekeik iránt és a jó szerb hazafiak iránt, de tartózkodással viseltetem azok iránt a tendenciák iránt, amelyeket sokan a képviselő úron kívül is talán követnek, és a szerb kongresszus működéséhez még mellékalálékul és mellékcélul hozzáadni szeretnének. (*Úgy van! Úgy van! balfelől.*) Ismerem felelősségemet és kötelességeimet a szerb egyházi ügyekben, (*Helyeslés.*) ismerem kötelességeimet a szerb egyház és szerbül beszélő honfitársainknak egyházi és kulturális ügyei iránt, s azoknak kellő és minden irányban hathatós ápolása és előmozdítása az én célom, de egyéb célt nem ismerek ezen ügyekben, és ismerem kötelességeimet a magyar állam nagy céljai és minden érdekei iránt a szerb kongresszus dolgában is.

El fogok járni úgy, ahogy a törvény előírja és megfelelkezni soha nem fogok azon nagy állami érdekekről, amelyek előtttem állanak, és amelyeket soha semmiben sérteni nem engedhetek és nem engedek (*Élénk helyeslés.*), és amelyeket össze kell egyeztetni a szerb egyház sajátlagos belső egyházi és kulturális érdekeivel, mert ezen egyeztetés nélkül azok a magyar állam keretében törvényesen helyet nem foglalhatnak. (*Élénk helyeslés.*)

És azt tartom, hogy a mi szerb honfitársainknak hazafisága, saját érdekük nyugodt, józan felfogása és átértékelése lehetővé teendí az feladatát, amelyre törekszem, hogy ezen összhang sohase zavartassék meg, sőt minél szilárdabb alapokra helyeztessék.

Ez szolgáljon most már nem előzetes, hanem végleges válasz gyanánt. — Előzetes választ akartam adni, de miután megsürgetett a t. képviselő úr, talán a ház is egyetért velem, midőn kérem, hogy méltóztassék ezt, mint érdemleges választ tekinteni, mert ehhez hozzátennivalóm, vagy elvonnivalóm nincsen. Kérem tehát a t. képviselőházat, méltóztassék a választ, ha napirendre térünk, tudomásul venni. (*Élénk helyeslés.*)

Pavlovics Ljubomir: Én a választ nem vehetem tudomásul. Én csak törvényekre hivatkoztam. Az 1875. évi kongresszusi szervezet világosan kimondja, hogy a kongresszusnak joga van megállapítani saját ügyviteli rendjét, én erről a napirendről beszéltem, és semmi másról. A választ nem veszem tudomásul.

Széll K. min. elnök: Az nem tartozik ide! Én újból arra kérem a t. képviselőházat, méltóztassék a választ, ha napirendre térünk, tudomásul venni. (*Helyeslés.*)

40

1902 febr. 6

Gr. Lázár István brassói főispán jelentése Széll Kálmán miniszterelnöknek a brassói németység körében észlelt „Los von Rom” mozgalom tárgyában¹

ME 1902 — XXXI — 607

12—1902 szám.

Brassó vármegye főispánja

Res.

Kizárólag saját kezeihez.

Nagyméltóságú m. kir. Miniszterelnök Úr!
Kegyelmes Uram!

Bátor vagyok Nagyméltóságodnak teljes tisztelettel jelenteni, hogy a „Los von Rom” irányú mozgalom Brassóban két éve kezdett mutatkozni, és célját képezi a Brassóban élő 9000 róm. katolikus között levő mintegy 2000 német ajkú áttérítése.

Amint e mozgalom irányát figyelemmel kísértem, azon benyomást nyertem, hogy ez inkább nemzetiségi irányú törekvés, mint vallási buzgalom okozta mozgalom, mert kizárólag a német ajkúak elhódítására törekednek, és más ajkúaknál ez irányban még kísérletet sem

¹ Lázár brassói főispán jelentése a szász mozgalom egyik érdekes mozzanatára mutat rá. A majdnem teljesen evangélikus vallású szász nemzet számára nemzetiségének egyik legfőbb biztosítékát jelentette az evangélikus egyházi és iskolai szervezet. Katolikus szászok csak néhány városban, elsősorban Brassóban éltek jelentősebb számban, s ezek sem az ősi szász telepések köréből, hanem a XVIII—XIX. századi ausztriai eredetű bevándorlók közül kerültek ki. A kormánytámogató szász politikával szemben a kilencvenes években meginduló zöldszász irányzat, amely a szász nemzeti érdekek fokozott hangsúlyozását kívánta a szász politika alapelvevé tenni, a hagyományos társadalmi, egyházi és politikai keretek elleni harcában ezeket az elemeket is igyekezett felhasználni. Ennek tulajdonítható a brassói „Los von Rom” mozgalom, amelynek során a zöldszász polgárság vezetőinek anyagi és társadalmi kedvezményekkel sikerült néhány brassói katolikus német polgárt megnyerniük az evangélikus hitre való áttérés és a szász mozgalom radikálisabb irányához való csatlakozás számára. A mozgalomban kétségtelenül része volt a német kultúrharc hatásának és XIII. Leó pápa és Rampolla bíboros államtitkár politikájának is.